

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਸਿੱਖੇ ਸਬਕਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ

ਵਿਨਸੈਂਟ ਏ ਅਤੇ ਸਰਵਨਨ ਰਾਜ

ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖੁਦ ਉਗਾਉਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸ਼ੌਕ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਹੁਣ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸ਼ਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਜਿਹੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਲੋੜ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਅਤੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਬਿਹਤਰ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਹੁਣ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 2020 ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 56.15 ਫੀਸਦੀ (4.35 ਅਰਬ) ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। 2030 ਤੱਕ ਇਸਦੇ 60% ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਧਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵਧਦੀ ਗਰਮੀ, ਨਵੀਂਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ, ਵਧਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਰਹਿਣ ਦੀ ਉੱਚ ਲਾਗਤ, ਵਧਦੇ ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਆਦਿ। ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ। ਖੇਤੀ ਹੇਠ ਘਟਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਵਧਦੇ ਖਤਰਿਆਂ, ਮੰਡੀਕਰਨ, ਜਲਦ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਦੇ ਲਈ ਪੇਂਡੂ

ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਖਾਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਇਹਨਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਆਜੀਵਿਕਾ ਦੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਜਿੰਮੇਦਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖੁਦ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ੌਕ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 100-200 ਮਿਲੀਅਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜਾ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ (ਓਰਸਿਨੀ ਏਟ ਅਲ 2013) । ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖੁਦ ਉਗਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਲਾਕਡਾਊਨ ਦੇ ਹਾਲਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਆਪੂਰਤੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ, ਅਕਾਦਮਿਕਾਂ, ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਉੱਤਮ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ।

ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖੁਦ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨਵਾਚਾਰ, ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਉੱਦਮਿਤਾ ਕੇਂਦਰ (CAEIRA), ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਸਥਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (MANAGE) ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਦੇਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ 25 ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਕਿਹੜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ?

ਖੇਤੀ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਫਸਲ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਫਸਲਾਂ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀਆਂ ਬਾਲਟੀਆਂ/ ਡਰੰਮ / ਮਿਨਰਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੈਨ ਜਾਂ ਜੂਟ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਲਾਸਟਿਕ ਕੰਟੇਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਤ ਪਾ ਕੇ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਉੱਥੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਬਾਲਕਨੀ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣਾ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ : ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਮੱਧ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਫਸਲ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਘਰ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਜਾਂ

ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਪੇਸ਼ੇਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ, ਜੋ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਏ, ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ੌਕ ਵਜੋਂ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਸਮੀ ਵਿਵਸਥਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬੜੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਹ ਫਸਲ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਵਿਧੀ, ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਸਾਧਨ ਦੀ ਚੋਣ, ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਖਾਦ ਪਾਉਣ, ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਜਲ ਨਿਕਾਸੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੀਟਾਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤੈਅਸ਼ੁਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਿਸਤਾਰ ਸੇਵਾ ਸਹਿਯੋਗ : ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਕਿੱਟ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਲਪੋਲਿਨ ਸ਼ੀਟ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈ ਗ੍ਰੈ ਬੈਗ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਪੌਸ਼ਕ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਬਸਿਡੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਪ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਆਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਟੀਵੀ, ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਰੇਡੀਓ ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਮਿੱਟ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ

1) **ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ** - ਇੱਕ ਆਭਾਸੀ ਖੇਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲਾਂ ਉੱਪਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਨਾਲ ਉਹ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਾਰਣੀ 1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2) ਵੱਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪ - ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਫਸਲ ਉਤਪਾਦਨ, ਕੀਟ ਅਤੇ ਰੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਲਈ ਵੱਟਸਐਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਸੈਨਿਕਪੁਰੀ ਵਿਖੇ, 15 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪੇਸ਼ੇ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪ (ਸੈਨਿਕਪੁਰੀ ਗਾਰਡਨ ਕਲੱਬ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ

ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੀਟ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚ ਕੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੈਨਿਕਪੁਰੀ ਗਾਰਡਨ ਕਲੱਬ ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ, ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਯੋਜਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1 - ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ

ਚੈਨਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਇਹ ਕਿਉਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ
1. ਈ ਟੀ ਵੀ ਅਭੀਰੁਚੀ (https://www.youtube.com/c/etvabhiruchi)	ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇਲਗੂ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ 701000 ਸਬਸਕ੍ਰਾਈਬਰ ਹਨ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਖਾਣੇ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਯਾਬ ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨਜ਼ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਕੇ ਚੈਨਲ ਉੱਪਰ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਚੈਨਲ ਦੇ ਸਰਚ ਬਟਨ 'ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਸਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣਾ ਆਦਿ।
2. ਨੇਚਰਜ਼ ਵਾਇਸ (https://www.youtube.com/c/NaturesVoice)	ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਤੇਲਗੂ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ ਹੈ ਜਿਸਦੇ 153000 ਸਬਸਕ੍ਰਾਈਬਰ ਹਨ। ਇਸ ਉੱਪਰ ਕਾਮਯਾਬ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀਆਂ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀਡੀਓ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
3. ਗਾਰਡਨਸ ਆਫ ਅਬੰਡੈਂਸ (https://www.youtube.com/c/GardensofAbundance)	ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਰਮਾਕਲਚਰ ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਅਪਲੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਪਰ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਬਗੀਚੀ, ਬਾਲਕਨੀ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚੀ, ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਕਾਮਯਾਬ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀਆਂ ਦੇ ਮਾਡਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀਡੀਓ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਰਵਰੀ 2022 ਤੱਕ ਇਸਦੇ 5.32 ਹਜ਼ਾਰ ਸਬਸਕ੍ਰਾਈਬਰ ਸਨ।
4. ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨਿੰਗ (https://www.youtube.com/user/greatizhar6)	ਇਸ ਚੈਨਲ ਉੱਪਰ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਖਾਦ, ਗਮਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫਸਲ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਵੀਡੀਓ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਰਵਰੀ 2022 ਤੱਕ ਇਸਦੇ 1.03 ਮਿਲੀਅਨ ਸਬਸਕ੍ਰਾਈਬਰ ਸਨ।

ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪ ਹੋਣ। ਜਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੀ।

3) ਫੇਸਬੁੱਕ - ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਅਸੀਮਤ ਸ੍ਰੋਤ :

ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇੱਟੀਪੰਤਾ - ਜੈਵਿਕ ਕਿਚਨ/ਟੈਰਸ ਗਾਰਡਨਿੰਗ (<https://goo.gl/dr7qPh>), ਨਾਮ ਦੇ ਇੱਕ ਫੇਸਬੁੱਕ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਫੋਟੋਆਂ, ਵੀਡੀਓ ਆਦਿ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂਬਰ ਰੋਗ ਜਾਂ ਕੀਟਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪੈਂਦਿਆਂ

ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਸੁਝਾ ਸਕਣ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜਿਵੇਂ ਬਾਇਓ ਐਂਜਾਈਮ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਜਰਬੇ ਵੀ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲ ਸਕੇ ਜੋ ਉਸ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਊਟਾ ਫਰਾਮ ਯੂਅਰ ਥੋਟਾ (<https://www.facebook.com/ofyt.org>) ਇੱਕ ਫੇਸਬੁੱਕ ਪੇਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਨ ਸਟਾਪ ਸ਼ਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਭਿੰਨ ਉਦਮਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਚ ਉੱਪਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਜ ਦੇ ਲਗਭਗ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਫਾਲੋਅਰ ਹਨ।

ਕੁੱਝ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਪੇਜ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੈਨਿਕਪੁਰੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਜਯਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੁਦ ਦਾ ਫੇਸਬੁੱਕ ਪੇਜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ MyEdibleGardenIndia ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਕਰੀ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ 1400 ਫਾਲੋਅਰ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਜਯਲਕਸ਼ਮੀ ਵਧੀਆ ਖੇਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਮਾਡਲਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪੇਜ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਪਲਬਧ ਵੀਡੀਓ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੇਜ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੇਜ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਜ ਦਾ ਲਿੰਕ ਹੈ - <https://www.facebook.com/MyEdibleGardenIndia>

4) ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਤੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ : ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਜੀਟਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਾਰਡਨ ਕਲਚਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਅਰਬਨ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਅਰਬਨ ਫਾਰਮਿੰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਤੇ ਅਰਬਨ ਕਿਸਾਨ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਡਿਜੀਟਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਉੱਭਰਦੇ ਖੇਤੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪ : ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤਿਵਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਲਿਵਿੰਗ ਗ੍ਰੀਨਸ ਆਰਗੈਨਿਕ ਪ੍ਰਾ. ਲਿ. ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ, ਪਿਛਵਾੜੇ, ਸਕੂਲ, ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਉਗਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਉਪਲਬਧ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਆਪ

ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੋਕਰੀ ਜੋ ਕਿ ਖੇਤੀ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪ ਹੋਮ ਕਾਰਪਸ ਦੇ ਸਹਿ-ਸੰਸਥਾਪਕ ਹਨ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਉਗਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਜ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਉੱਭਰਦੇ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਮਸਾ ਵੀ ਅਤੇ ਨਿਤਿਨ ਸਾਗੀ ਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗ੍ਰੇਇੰਗ ਗ੍ਰੀਨਸ, ਲਿਨੇਸ਼ ਪਿਲੱਈ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਰਬਨ ਫੇਟ ਫਾਰਮਜ਼ ਅਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਹੋਮਕਰਾਪ ਆਦਿ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ : ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਉਪਚਾਰਿਤ ਕਰਕੇ, ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਤੇ ਫਸਲ ਬਿਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਸਬਸਿਡੀ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕਿੱਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ -ਆਪ ਕਰੋ (ਣਜ਼ਫ) ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਖਪਤਕਾਰ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕੇਰਲ ਨੇ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇ ਬੈਗ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਆਦਿ ਸਪਲਾਈ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾ ਸਕਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੋਰ ਵੀ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਕਿੱਟ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜੈਂਡਰ ਇਨ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ, ਨਿਊਟ੍ਰਿਸ਼ਨਲ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਂਡ ਅਰਬਨ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ: ਖਾਧ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਸਥਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (MANAGE) ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜੈਂਡਰ ਇਨ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ, ਨਿਊਟ੍ਰਿਸ਼ਨਲ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਂਡ ਅਰਬਨ

ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖੁਦ ਉਗਾਉਣਾ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸ਼ੌਕ ਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਟਿਕਾਊ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਜੋ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਉੱਪਰ ਈ-ਬੁੱਕ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਪੱਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਮੈਨੇਜ ਵਿਖੇ (7ਐਮ * 7 ਐਮ) ਦਾ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਡਲ ਮੈਨੇਜ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਰ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਸਤਾ : ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀ ਬਦਲਦੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹਨ, ਉਹ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਣਾਅ ਘਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੂਗਰ ਪੱਧਰ ਵੀ ਸਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਐਨ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੀਡੀਆ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਸਮੁਦਾਇਕ ਬਗੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ, ਗ੍ਰੇਟਰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪਲਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਬਗੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਫਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਕਿੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਆਪ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੰਦਰਭ

ਸ਼ਰਮਾ ਏ. (2019) ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ : ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ। ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਆ-
<https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/in-the-name-of-development/cities-of-the-poor-a-view-on-urban-poverty-in-india/>

ਵਿਨਸੈਂਟ ਏ.

ਸਲਾਹਕਾਰ
 ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਾਤਨ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕੇਂਦਰ (ਸੀ ਸੀ ਏ)
 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਸਥਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (ਮੈਨੇਜ)
 ਰਾਜੇਂਦਰ ਨਗਰ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਤੇਲੰਗਾਨਾ, ਭਾਰਤ
 ਈਮੇਲ :- vincentvinil15@gmail.com

ਸਰਵਨਨ ਰਾਜ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਸਥਾਰ)
 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਸਥਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (ਮੈਨੇਜ)
 ਰਾਜੇਂਦਰ ਨਗਰ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਤੇਲੰਗਾਨਾ, ਭਾਰਤ
 ਈਮੇਲ:- saravanan.raaj@manage.gov.in
 saravananraj@hotmail.com

**Knowledge management
 for urban agriculture
 Leveraging the lessons learned
 LEISA INDIA, March 2022**